

Massastranding van zwarte zee-eenden in Duitsland (nog meer olie)

Op de Duitse waddeneilanden Amrum en Föhr en enkele meer naar binnen gelegen 'Halligen' (versterkte terpen op het wad) zijn in de tweede helft van februari 2004 circa 3000 olievogels aangespoeld. Hiervan zijn er zo'n 1500 daadwerkelijk geteld en gedetermineerd; de andere 1500 zijn geschat aan de hand van de hoeveelheid niet-getelde kustlijn waar ook vogels lagen. De meeste vogels zijn, zoals helaas gebruikelijk bij dit soort incidenten, afgevoerd ter destructie zonder dat nader onderzoek kon worden verricht. Wel zijn oliemonsters genomen. Het bleek te gaan om twee verschillende soorten zware stookolie van Russische herkomst, dus om twee verschillende (illegale!) lozingen. Zwarte zee-eenden maakten de grote meerderheid uit van de getroffen vogels (83%); 7% waren eiders en 3% zeekoeten. Er zaten deze winter vrij veel zwarte zee-eenden voor de kust van Schleswig Holstein: zo'n 50.000 stuks. Een paar honderd van de getroffen zwarte zee-eenden zijn levend gevangen en gewassen. Hiervan zijn er 100 na een korte revalidatie in Duitsland weer losgelaten (met Helgoland ringen) en nog eens 186 (van de 225 die werden binnengebracht) zijn na een wasbeurt in de Fûgelpits (thans gevestigd in Moddergat!) eveneens geringd losgelaten, met Nederlandse ringen.

MFL

met informatie van David Fleet, Landesamt für den Nationalpark Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer, Tönning en van Gaatske Wiersma van de Fûgelpits

Kokmeeuwentellingen gevraagd

Klaas van Dijk, Frank Majoor, Peter van Horssen en René Oosterhuis zijn bezig een artikelen te schrijven over resultaten van hun ringonderzoek aan kokmeeuwen in Nederland. Ze proberen onder andere te komen tot een totaalschatting van de aantallen kokmeeuwen die 's winters in Nederlandse steden overwinteren. Er blijken echter weinig tellingen te vinden te zijn van de aantallen meeuwen in de verschillende steden (dorpen) van ons land. Wie kan nadere informatie verschaffen over aantallen kokmeeuwen in zijn eigen stad, bijvoorbeeld uit zijn eigen midwintertellingen? Ook alle andere telgegevens zijn van harte welkom bij:

Klaas van Dijk, Vermeerstraat 48, 9718 SN Groningen, of: klaas.vdijk@hetnet.nl.

Opnieuw een omvangrijke stranding van levende olievogels in Nederland

In januari 2003 was er een opmerkelijke stranding van levende olievogels op Ameland/Terschelling. Deze vogels waren vermoedelijk in aanraking gekomen met olie uit de 100 km noordelijker gezonken *Assi Eurolink* (dat wrak ligt daar nog steeds!). Aanvankelijk dreef de vrijkomende olie met de wind mee naar het zuiden richting wadden, maar 'net op tijd' draaide de wind en 'verdween' de olie naar open zee. Hierdoor spoelden er vrijwel geen dode olieslachtoffers aan: deze zullen ook naar zee zijn afgedreven. Vele nog levende olievogels wisten echter op eigen kracht de stranden van Ameland en Terschelling te bereiken, dus tegen de wind in. Hier zijn veel van deze vogels opgevangen en afgevoerd naar de Fûgelpits in Anjum, waar men nog een fors aandeel van de 'vangst' wist te redden en later weer uit te zetten (zie vorige Nieuwsbrief). Dit incident liet zien hoe graag zeevogels met olie op de veren de zee willen verlaten. Een jaar later deed zich een vergelijkbaar geval voor, nu op Texel. Op 18 januari 2004 plukte een wakkere Texelaar met zijn radioscanner het bericht van het vliegtuig van de kustwacht uit de lucht dat er een olievlek van 18 km bij 100 m op de Noordzee voor Texel dreef. Hij belde het opvangcentrum van EcoMare om de mensen daar alvast te waarschuwen. Ondanks de zuidwestenwind, die olie en eventuele dode slachtoffers langs Texel de Duitse Bocht in liet drijven, kwamen in de dagen na de melding vele tientallen alken en zeekoeten, meest levend en zwaar met olie besmeurd, op het Texelse strand aan. De kustwacht kon de olievlek later niet meer terugvinden en liet weten dat de vlek zou zijn verdampt dan wel verwaaid. Helaas bleken de zeevogels weer eens betere oliezoekers dan de mensen in het vliegtuig, want levende olie-alken en -zeekoeten bleven nog enkele weken lang uit zee komen, terwijl krachtige zuidwestenwinden hen dit moeilijk bleven maken. Bij het schrijven van dit stukje zijn er 25 alken en 125 zeekoeten levend bij EcoMare binnengebracht, waarvan opnieuw een groot aantal (geringd) weer schoon en nog levend kon worden uitgezet. Er vielen ook veel dodelijke slachtoffers. Op het Texelse strand werden begin februari ca drie dode alk/zeekoeten per km strand gevonden, bij elkaar ook rond de 100 vogels. Het merendeel van de doden zal echter, voortgedreven door de zuidwester stormen, verloren zijn gegaan op volle zee. Dit nieuwe olie-incident, dat zeer vergelijkbaar is met dat van de vorige winter op Ameland/Terschelling, leverde opnieuw een fors aantal in Nederland geringde alken en zeekoeten op. Blijf zoeken!

MFL

met informatie van Henk Brugge, EcoMare

Over de *Assi-Eurolink*-gerelateerde stranding werd eerder bericht in de NZG Nieuwsbrief:

Leopold M.F. & Camphuysen C.J. 2003. De winter van de olierampen: smurrie van Spanje tot Schier. Nieuwsbrief NZG 4(3): 1-3
Wiersma G. 2004. Let op: uitgezette geringde gerevalideerde olieslachtoffers! Nieuwsbrief NZG 5(1): 8-9.

Operatie Zeebonkjes, ofwel een verzoek om hulp

Wie kan zeggen hoe oud een dode alk is, welk geslacht een uitgevreten meeuw had of van welke eend een los borstbeen is? Een 'hopeloze' zaak, of toch niet? Skeletdelen kunnen informatie verschaffen die aan de andere resten van de vogel vaak niet meer te zien is. Wie op het strand een wervelkolom vindt met een afgekloven borstbeen, een gekraakt bekken met slechts een poot of een schoudergordel met wat veren en toch wil weten wat hij of zij gevonden heeft, heeft vaak wel een 'probleem'. Hoe aardig zou het dan zijn om dan te kunnen terugvallen op een publicatie die licht in de duisternis brengt?

In een van de vorige nieuwsbrieven werd al melding gemaakt van de website van Edward Soldaat (http://soldaat.com/edward/seabirds_skulls/) als aanzet tot een bron voor herkenning van zeevogelschedels. De toen opgeworpen suggestie om tot de productie van een soort determinatiegids voor schedels en skeletdelen te komen raakte een

gevoelige snaar. Schedels verzamelen is leuk, maar het idee om er ook nog iets nuttigs mee doen maakt het klaarblijkelijk nog leuker, want de gedachte aan een serieuze publicatie over de herkenning van zeevogelskeletdelen heeft sindsdien niet meer willen wijken. Met het beschrijven van een enkel skeletje per soort ben je er echter niet. De individuele variatie in bouw en afmetingen kan aanzienlijk zijn, maar ook de verschillende sexen en leeftijden zorgen voor veel verschillen binnen de soorten.

Veel handzaams over de herkenning van skeletresten is er niet gepubliceerd. Her en der is wel het nodige beschreven, met name in archeo-zoölogische publicaties en taxonomische studies. Deze informatie is echter vaak moeilijk toegankelijk en beperkt zich in de meeste gevallen tot enkele bottypen of -complexen. Hier ligt dus een schone taak voor necrofielen. Het basismateriaal dat nodig is voor een publicatie over skeletten is maar mondjesmaat - en vaak niet systematisch - verzameld, nogal eens onvolledig en verspreid over vele museumcollecties. Er moet dus nog het nodige verzameld, geprepareerd en gedocumenteerd worden. En hiermee is de essentie van **Operatie Zeebonkjes** aangegeven.

Lopend onderzoek van Alterra en het NIOZ aan zeevogels en enkele bereidwillige strandjutters helpen *Operatie Zeebonkjes* goed op weg. De dode vogels die binnenkomen voor onderzoek aan maaginhouden en dergelijke leveren zeer bruikbaar en goed gedocumenteerd skeletmateriaal op. Zo heeft de grote serie alkachtigen die beschikbaar kwam na de ramp met de Tricolor interessant materiaal opgeleverd om de leeftijdsontwikkeling van de schedel nader te onderzoeken. Bij de alk, waarbij al op grond van snavelkenmerken de leeftijd kan worden geschat, blijkt er met stijgende leeftijd een steeds verder gaande verbening van de oogkas op te treden (figuur 1). We gaan nu na of dit ook voor andere alkachtigen waarbij leeftijden vaak moeilijker zijn vast te stellen, zoals zeekoet en kleine alk, opgaat.

Juveniel 8 mnd

1,6 jr (nauwkeurig)

2,6 jr (nauwkeurig)

overjarig

Figuur 1. Bij alken ontwikkelt zich met de jaren een stevige rand aan de bovenzijde van de oogkas. De 'zwaarte' ervan is wellicht een maat voor de leeftijd.

Ondanks de input uit lopend onderzoek is behoefte aan vogels die wat minder vaak worden gevonden en aan vogels die specifieke informatie kunnen opleveren over de leeftijd. Omdat bij sommige soorten verouderingskenmerken volgens een min of meer vast patroon ontstaan, is het van groot belang de exacte leeftijd van het referentiemateriaal te weten. Geringde vogels leveren in dit verband waardevol skeletmateriaal op, omdat de leeftijd vaak tot op enkele weken nauwkeurig bekend is. Vogels uit verschillende maanden van het jaar laten gedurende de eerste levensjaren de ontwikkeling van het skelet mooi zien. Biometrisch onderzoek aan grotere series biedt wellicht de mogelijkheid om individuele en geslachtsvariëaties in kaart te brengen, maar ook de verschillen tussen sommige ondersoorten en verwante soorten. Edward Soldaat houdt zich vooral bezig met de zeevogels, Willem Beekhuizen is de 'eendenman'. Willems onderzoek, dat zich overigens niet beperkt tot 'zoutwatereenden', richt zich niet alleen op de leeftijds- en skeletkenmerken en -pathologie, maar ook op morfologie van de trachea en het stemapparaat, gelegen op de splitsing van luchtpijp en bronchiën. Dit orgaan blijkt zeer soortspecifiek te zijn. Wij zouden het zeer op prijs stellen als de NSO-tellers willen uitkijken naar bruikbare vogels voor een goede referentiecollectie. Aan materiaal van de volgende soorten is nog behoefte:

- alle soorten **zeevogels en eenden** (ook 'zoetwatereenden') **met een ring**. De ring zelf is niet belangrijk, maar de ringgegevens en het beest zelf wel,
- alle **minder algemene soorten** als jagers, (pijl)stormvogels, duikers, futen (met uitzondering van gewone fuut), kuifaalscholver, zwarte en dikbekzeekoet, grote zee-eend, bergeend, zaagbekken, ganzen, wilde en kleine zwaan (dus geen ongeringde alken, zeekoeten, noordse stormvogels en algemene meeuwen).

De versheid van het materiaal is niet belangrijk, al genieten vers-dode beesten natuurlijk de voorkeur, en enige lichte schade is ook geen probleem. Echter vogels die goeddeels 'uitgewoond' zijn, zijn niet interessant. Hoe schaarser de soort, hoe minder kritisch de conditie. Geringde vogels zijn altijd de moeite waard. Voor het verzamelen van dit materiaal is vergunning verleend; het zal uiteindelijk zijn weg vinden naar de officiële natuurhistorische collecties in Amsterdam, Leiden of elders. Wie mee wil werken kan contact opnemen met:

**Edward Soldaat (edward@soldaat.com) en
Willem Beekhuizen (w.beekhzn@zonnet.nl)**